

Kapitola o národu tvoří samostatnou kapitolu nejen v učebnici Barbary Szacké, ale v celém kontextu pozdní moderní sociologie. Protože americká společnost neprošla tradičně evropským (jakkoliv diferencovaným) procesem formování národa a národního státu, nebyl fenomén „národa“ v americké sociologii reflektován, a tedy ve „standardních učebnicích“ (*more americano*) národ prostě chybí. V evropské učebnici chybět nemůže (neměl by), protože celé 19. a vlastně i 20. století je s fenoménem národa spjata mimořádně intimně. A je to intimita nezřídka sartrovsky krutá, krvavá a bolestná: „Společnost emoce nevyvolává, ale s národem se pojí city mimořádně silné; pro národ lidé obětují životy a ve jménu národa berou životy jiným. Národ je hodnotou autotelickou, společnost je hodnotou instrumentální“ (240). Absence tématu národa v evropských učebnicích sociologie maně připomíná slavnou scénku z Haškova *Švejka*, v níž jeden z polních kurátů trvá na tom, že Austrálie neexistuje, protože svatý Augustin o ní nic nepíše. Polská sociologie však má solidní tradici studia národa a národnostní otázky (z novějších autorů je to Joanna Kurczewska, z nejnovějších Jarosław Kilias) a česká sociologie by k věci ostatně měla také co říci (viz studie Rádlovy, Bláhovy, ale konec konců i Gellnerovy). Celá kapitola věnovaná tématu národa a etnických vztahů (i rozsahem dosti rozměrná) je cenným příspěvkem k systematizaci našeho vědění v té věci, byť na úrovni elementární. Čtvrtá část je věnována *sociální diferenciaci* (stratifikace a mobilita, se zvláštním zřetelem k polskému vývoji, a diferenciaci podle pohlaví), pátá sociálním institucím (rodina, politika, škola, kultura, výchova a náboženství).

Bylo by možné upozornit na leccos zajímavého, třeba na rozhodně netriviální rekapitulaci sporu o existenci tříd nebo na velice instruktivní rozlišení populární a masové kultury. V každém případě je učebnice Barbary Szacké dalším důvodem k zamyšlení – proč se po Arnoštu Bláhovi, jehož učebnice vyšla posthumně v roce 1968 (a dodnes

je učebnicí solidní, prostě jenom zapomenutou nebo povzneseně ignorovanou), nenašlo dost odvahy k sepsání naší učebnice původní – s analogicky přesvědčivými příklady „z domoviny“, jako je tomu v recenzované učebnici polské? A možná, že nešlo ani tak o odvalu, jako spíše o to, že taková učebnice nikdy neposkytne dostatek položek pro citační index, jímž se přece u nás měří kvalita „učence“ především. Kdo by si totiž četl v české učebnici sociologie? A kdo by o ní psal v „mezinárodně uznaném, impaktovaném“ časopise? Nemluvě konec konců o tom, že autor se vždycky vystavuje nebezpečí, že bude kritizován pro „programový eklekticismus“, jemuž se v učebním textu prostě nelze vyhnout, a pro „opakování známých pravd“ a „přežvýkávání známých teorií“... Nicméně stojí za to se ptát – pravd a teorií známých – komu?

Miloslav Petrusek

Historická demografie 26

Praha, Sociologický ústav AV ČR 2002, 221 s.

Na konci roku 2002 vydala Komise pro historickou demografii při Sociologickém ústavu AV ČR dvacátý šestý svazek sborníku *Historická demografie*. Sborník zachovává tradiční dělení i vysokou úroveň. Nechybí podrobně zpracované sondy zabývající se demografickým vývojem v jednotlivých farnostech, za pozornost však stojí především obecnější práce na téma historickodemografického zkoumání a sociální struktury české společnosti v minulosti.

Zájemcům o vývoj historické demografie v druhé polovině 20. století v České republice i v zahraničí lze vřele doporučit studii Josefa Grulicha. Grulich upozorňuje nejen na klíčová díla historické demografie, ale vysvětluje i základní pojmy a metody historickodemografického výzkumu, takže studie je přínosná i pro „laiky“, kteří se v oblasti historickodemografického výzkumu dosud nepohybovali. Grulich velmi přehled-

ným způsobem poukazuje na vývoj historické demografie ve Francii a na rozšíření tohoto oboru do dalších zemí, včetně České republiky.

Dvacátý šestý svazek Historické demografie se věnuje sňatečnosti a plodnosti specifických skupin sociálních skupin a pomáhá tak nahlédnout do života našich předků. Speciální pozornost patří třem sociálním skupinám: nižší české šlechtě 16. století, „vzdělaným občanům“ na přelomu 19. a 20. století a domácímu služebnictvu této doby. Studii Eduarda Maura a Václava Štorka lze ocenit už z toho důvodu, že sňatečnost a plodnost šlechtických kruhů patří – na rozdíl například demografie venkovské populace – mezi téměř nezpracovaná témata. Důvodů je několik, jedním z nejvýznamnějších je nedostatek materiálu, který by podobné studium umožnil. Při studiu se totiž nelze soustředit jen na jeden pramen a jednu vybranou lokalitu, což je vhodná strategie při studiu venkovského obyvatelstva, protože šlechta žila rozptýleně po celé zemi a byla poměrně mobilní. Eduard Maur a Václav Štorek se proto rozhodli využít vzpomínky a rodinné záznamy českého renesančního šlechtice Hynka Krabice z Weitmile, který si mimo jiné pečlivě zaznamenával narození všech svých dětí, včetně dětí mrtvě narozených a potratů. I když na základě dané knihy nelze zobecňovat na chování celé šlechtické populace, jedná se nepochybně o zajímavou sondu. Autoři výborně dokumentují extenzivní demografický režim tehdejší doby: Hynek Krabice z Weitmile se za svůj život pětkrát oženil a měl celkem 38 dětí.

Podobně tematika domácího služebnictva patří mezi oblasti, kterým český sociální výzkum nevěnoval příliš pozornosti, a tak lze ocenit, že Ludmila Fialová tuto mezeru vyplňuje. Na základě výsledků Sčítání lidu v druhé polovině devatenáctého a v první polovině století dvacátého přináší zajímavé poznatky nejen o počtu domácností se služebnictvem, ale i o struktuře populace, která se domácími službami živila. Nepřekvapí, že se jednalo převážně o mladé ženy, kterým

služba zajišťovala obživu do doby, než samy vstoupily do manželství. Studie je výborně zpracovaná a jistě podnítl další zájem o problematiku domácího služebnictva.

Na závěr je nutné konstatovat, že dvacátý šestý svazek Historické demografie má stejně vysokou úroveň jako svazky předchozí a zaujme nejen historické demografy, ale všechny ty, kteří se zajímají o sociální vývoj českých zemí.

Dana Hamplová

Ladislav Cabada, Michal Kubát a kol.:

Úvod do studia politické vědy

Praha, Eurolex Bohemia 2002, 445 s.

Česká politologie po více než deseti letech svého vývoje nedisponovala až donedávna reprezentativním úvodem do studia politické vědy. To neznamená, že by neexistovaly úvody do politologie různé provenience a rozdílné kvality. Spíše pro studenty středních škol zde bylo dostupné *Pozvání do politologie* Vladimíra Čermáka, Petra Fialy a Dalibora Houbala, které přes své nesporné kvality bylo málo využitelné kvůli své stručnosti. Podobně spíše pro středoškolskou výuku se hodí jinak kvalitní kniha Romana Davida *Politologie. Základy společenských věd*. Vedle těchto prací existovaly i knihy, které již měly otevřeně vysokoškolské ambice. Velmi často používaným úvodem do politologie je kniha Karoliny Adamové a Ladislava Křížkovského *Základy politologie*. Jedná se nicméně o dílo, které napsali autoři s primárně právníkem vzděláním, což poněkud ovlivňuje obsah i rozsah informací v knize obsažených. Publikace tak slouží jako vynikající politologická propedeutika pro studenty právnických fakult, možnosti jejího využití pro výuku ve společenských vědách jsou však omezené. Ještě daleko více toto konstatování platí pro knihu autorského kolektivu vedeného Jiřím Kroupou z brněnské Právnické fakulty Masarykovy univerzity *Politologie*. Přeložený *Úvod do politické vědy* Theo Stammena a Dirka Berg-Schlossera je sice původní po-